

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ХОЛДИНГІВ

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»
вул. Фрометівська, 2, 02000, Київ, Україна
E-mail: nataly512@ ukr.net

Мета: полягає в дослідженні підстав та умов застосування господарсько-правової відповідальності учасників холдингу та виробленні пропозицій щодо законодавчого врегулювання цієї відповідальності. **Результати:** встановлено, що холдингова компанія та корпоративні підприємства несуть самостійну господарсько-правову відповідальність, крім випадків, коли холдингова компанія несе солідарну або субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративних підприємств. Запропоновано та обґрунтовано введення презумпції субсидіарної відповідальності холдингової компанії за порушення корпоративного підприємства, а це означає, що для звільнення від відповідальності холдингова компанія має довести, що її рішення, дії або бездіяльність не вплинули на визнання корпоративного підприємства банкрутом або порушення ним господарського зобов'язання чи правил здійснення господарської діяльності. **Обговорення:** у доктрині господарського права господарсько-правову відповідальність розроблено на достатньому рівні. У сучасному адаптованому до ринкових відносин вигляді визначення господарсько-правової відповідальності можна представити як потерпання (несення) добровільно чи у примусовому порядку учасниками господарських відносин несприятливих економічних наслідків, передбачених господарським законодавством, договорами, локальними нормативними актами суб'єктів господарювання, за скоєне ними господарське правопорушення.

Ключові слова: холдинг; холдингова компанія; корпоративне підприємство; відповідальність; солідарна відповідальність; субсидіарна відповідальність; нормативно-правове регулювання.

Постановка проблеми та її актуальність.

Холдингова компанія і корпоративні підприємства як учасники холдингу самостійно здійснюють господарську діяльність і від власного імені вступають у господарські відносини. Відповідно, за порушення правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань учасник холдингу має самостійно нести господарсько-правову відповідальність.

Разом із тим господарська діяльність корпоративних підприємств не є самостійною, адже правом вирішального впливу на неї наділена холдингова компанія. Учасники холдингу мають виконувати рішення холдингової компанії, навіть якщо це економічно не вигідно, може загрожувати невиконанням зобов'язань

перед іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Тому актуальним питанням практики виступає можливість застосування господарсько-правової відповідальності до холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративних підприємств.

У законодавстві передбачено єдиний випадок такої відповідальності. Відповідно до ч. 6 ст. 126 Господарського кодексу України (далі – ГК України) холдингова компанія несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства, якщо воно буде визнане банкрутом з вини холдингової компанії [1]. Разом із тим фахівці критично оцінюють потенціал застосування цієї норми на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науці господарсько-правова відповідальність ви-

ступала предметом досліджень багатьох науковців, зокрема, А.Г. Бобкової, Г.Д. Болотова, О.М. Вінник, О.П. Віхрова, Д.Х. Липницького, В.К. Мамутова, В.С. Щербини та інших. Різних аспектів відповідальності учасників холдингу або контролюючого підприємства за зобов'язаннями залежного торкались І.В. Бейцун, І.В. Григораш, О.Р. Кібенко, І.В. Лукач, І.С. Шиткіна та інші. При цьому одні дослідники загалом відкидають доцільність запровадження відповідальності холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративних підприємств, інші – погоджуються з такою необхідністю, не виказуючи єдності щодо її підстав і видів.

Викладене підтверджує актуальність розгляду питання господарсько-правової відповідальності учасників холдингу.

Метою статті є дослідження підстав та умов застосування господарсько-правової відповідальності учасників холдингу та вироблення пропозицій щодо законодавчого врегулювання цієї відповідальності.

Виклад основного матеріалу. У доктрині господарського права господарсько-правову відповідальність розроблено на достатньому рівні. Більшість дослідників погоджуються з тим, що найбільш вдалим визначенням господарсько-правової відповідальності є визначення, запропоноване В.К. Мамутовим [2]. У сучасному адаптованому до ринкових відносин вигляді його визначення господарсько-правової відповідальності можна представити як потерпання (несення) добровільно чи у примусовому порядку учасниками господарських відносин несприятливих економічних наслідків, передбачених господарським законодавством, договорами, локальними нормативними актами суб'єктів господарювання, за скоєне ними господарське правопорушення [3, с. 8].

За змістом господарсько-правова відповідальність є майновою, за формою – юридичною. Суть майнової відповідальності полягає, як підкреслює С.Н. Братусь, не в обов'язку переносити наслідки, що впливають з правопорушення, а в самому їх перенесенні в сполученні з примусом [4, с. 75, 5, 6].

Як зазначають Г.Д. Болотова та Д.Х. Липницький, ця відповідальність за формою є юридичною, оскільки представляє собою вплив потерпілої особи на правопорушника безпосередньо або за допомогою господарського суду [7, с. 863].

На підставі аналізу відповідних положень ГК України можна стверджувати, що у функціональному відношенні господарсько-правова відповідальність покликана стимулювати належне виконання господарських договірних та позадоговірних зобов'язань, а її головною метою є забезпечення правопорядку у сфері господарювання. Для цього господарсько-правова відповідальність виконує певні функції. Види і зміст функцій господарсько-правової відповідальності у теорії господарського права визначаються по-різному. Узагальнено є підстави виділити п'ять основних функцій.

Найпершою потрібно назвати компенсаційну функцію. Її суть полягає у відновленні правопорушником майнових втрат потерпілій стороні, відновленні її майнового стану шляхом застосування на його користь компенсаційних майнових санкцій [7, с. 880], у першу чергу, відшкодування збитків. Аналіз положень ГК України свідчить, що законодавець визнає компенсаційну функцію господарсько-правової відповідальності пріоритетною.

Дещо протилежно вищенаведеній виступає штрафна функція господарсько-правової відповідальності. Вона обумовлена тим, що господарсько-правова відповідальність є ретроспективною, тобто реакцією на скоєне правопорушення і полягає у покаранні за нього. Штрафна функція виконується, у першу чергу, при застосуванні штрафних санкцій (неустойка, штраф, пеня), а також при одночасному застосуванні відшкодування збитків і штрафних санкцій, коли збитки можуть бути стягнуті у повній сумі понад штрафні санкції (ст. 232 ГК України).

Наступною функцією господарсько-правової відповідальності є стимулююча. Господарсько-правова відповідальність через застосування до суб'єкта господарювання економічних (майнових) санкцій спонукає його до свідомої зміни протиправної поведінки. Відповідно, застосування господарських санкцій проявляється як негативне стимулювання правопорушника [8].

Також у літературі виділяють функцію попередження правопорушень, суть якої полягає у тому, що завдяки застосуванню відповідальності усувається факт господарського правопорушення і застосовуються правові заходи, спрямовані на усунення його причин та умов.

Останньою є інформаційна (сигналізаційна) функція. Застосування господарсько-правової відповідальності інформує правопорушника про наявні недоліки в організації господарської діяльності і необхідність вжиття відповідних заходів щодо поліпшення справ, наведення порядку в діяльності з метою недопущення правопорушень у майбутньому [7, с. 880].

Господарсько-правова відповідальність учасників холдингу ґрунтується на вищезазначених положеннях, маючи водночас певні особливості, які обумовлені специфікою відносин у холдингу.

Аналіз доступної практики функціонування холдингів вказує на те, що корпоративні підприємства можуть вступати у правовідносини між собою, з холдинговою компанією, з іншими учасниками відносин у сфері господарювання. За наявності підстав для господарсько-правової відповідальності учасника холдингу діє правило, закріплене у ст. 219 ГК України, а саме, за невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань або правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленим за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном, якщо інше не передбачено ГК України та іншими законами. Також, розглядаючи холдингову компанію як основного учасника корпоративного підприємства потрібно зазначити, що за загальним правилом учасник юридичної особи не відповідає за її зобов'язаннями, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника, крім випадків, встановлених установчими документами та законом (ст. 96 ЦК України; ч. 2 ст. 3 Закону про акціонерні товариства та інші) [9, 10]. Схоже положення закріплене у ч. 2 ст. 219 ГК України.

Отже, варто погодитися з І.С. Шиткіною, яка зазначала, що обмеження ризиків відповідальності головної компанії за зобов'язаннями дочірніх підприємств являє собою істотну ознаку холдингу [11, с. 90]. Іншими словами, перефразовавши російських дослідників [12, с. 153], потрібно зазначити, що холдингова компанія має можливість здійснювати вирішальний вплив на господарську діяльність корпоративних підприємств, не приймаючи на себе ніякої відповідальності за це. Корпоративні підприємства холдингу не втрачають статусу юридичної особи і формально є самостійними суб'єктами господарювання, для яких у ГК України передбачена самостійна господарсько-правова відповідальність.

Проте наявність вирішальної залежності корпоративних підприємств від холдингової компанії ставить питання про можливість і доцільність притягнення до відповідальності холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративного підприємства.

Досвід багатьох країн підтверджує правомірність такого припущення. Так, І.С. Шиткіна зазначає, що для досягнення синергетичного ефекту об'єднання основне товариство часто пригнічує волю дочірніх підприємств і навіть може діяти всупереч його інтересам, має можливість визначати рішення, які приймаються дочірніми підприємствами. На підставі цього авторка робить висновок, що у країнах розвинутих холдингових відносин саме це потягло за собою необхідність розробки певних механізмів захисту третіх осіб [11, с. 139].

У більшості зарубіжних країн при притягненні до відповідальності головної (материнської, холдингової) компанії за зобов'язаннями дочірніх підприємств застосовується концепція «підняття корпоративної завіси», яка за твердженням І.В. Григораша почала активно розвиватися у США в кінці XIX – на початку XX століть і передбачає притягнення до відповідальності головної (материнської, холдингової) компанії за зобов'язаннями дочірніх підприємств у разі встановлення можливості одного підприємства контролювати інше та зловживання головної компанії владою над дочірньою [13, с. 95]. При цьому у країнах загального права підставою по-

кладання відповідальності на головну (холдингову) компанію є доведення у суді факту зловживання управлінням з її боку, а у германському праві отримала розвиток законодавчо закріплена презумпція відповідальності головної компанії за зобов'язаннями дочірньої [14].

У вітчизняній юридичній науці ґрунтовний аналіз відповідальності у відносинах основної і дочірньої юридичних осіб проведено І.В. Бейцун, яка зазначила, що потенційно можуть бути встановленими три види відповідальності основної організації групи юридичних осіб: 1) відшкодування збитків дочірній юридичній особі; 2) солідарна відповідальність разом з дочірньою юридичною особою за її зобов'язаннями; 3) субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями дочірньої юридичної особи [15, с. 111]. Оцінюючи наведені види відповідальності, потрібно відмітити, що відшкодування збитків корпоративному підприємству (яке фактично є дочірнім) холдинговою компанією було передбачено ст. 126 ГК України у редакції до 15 березня 2006 р., проте на сьогоднішній день таке положення у законодавстві відсутнє. Серед науковців І.В. Бейцун негативно ставиться до зазначеного виду відповідальності основної організації, наполягаючи на відсутності у її діях протиправності (порушення цивільного права дочірнього підприємства) і безпосереднього причинного зв'язку між діями основної організації і збитками дочірньої [15, с. 113]. Підтримуючи позицію авторки, на інших двох видах відповідальності потрібно зупинитись детальніше.

Зокрема, існує думка, що оскільки холдингова компанія має можливість здійснювати вирішальний вплив на господарську діяльність корпоративного підприємства, вона зобов'язана нести солідарну відповідальність за зобов'язаннями останнього. При цьому корпоративні підприємства не несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями головної компанії, що доцільно закріплювати у локальних нормативно-правових актах холдингу.

Також І.В. Лукач та деякі інші науковці пропонують передбачити солідарну

відповідальність за угодами, укладеними корпоративним підприємством за вказівкою холдингової компанії, внівши відповідні доповнення до ч. 6 ст. 126 ГК України [16, с. 144]. Проте висловлена пропозиція викликає зауваження, оскільки у сфері господарювання солідарне відшкодування збитків можливе у разі їх спричинення одночасно декількома учасниками господарських відносин (ст. 227 ГК України). Тобто для солідарного відшкодування збитків холдингова компанія і корпоративне підприємство мають разом виступати у зобов'язанні на стороні боржника.

Водночас прикладом солідарної відповідальності групи компаній (холдингу) можна назвати адміністративно-господарські санкції за порушення правил здійснення господарської діяльності, передбачені антимонопольним і конкурентним законодавством. Наприклад, АМКУ наклав штраф на групу компаній «Фокстрот» за концентрацію більш як 50% часток у статутних капіталах 16 компаній без дозволу Комітету [17].

Отже, можна зробити висновок, що холдингова компанія не несе солідарну з корпоративними підприємствами відповідальність за зобов'язаннями останніх, окрім випадків, передбачених законом. При цьому така відповідальність може бути встановлена і договором між зазначеними суб'єктами, хоча вірогідність такого факту, безумовно, низька.

Надалі варто перейти до аналізу субсидіарної відповідальності холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративних підприємств. У теорії права субсидіарна відповідальність настає, якщо у зобов'язанні беруть участь основний і додатковий боржники, і представляє собою відповідальність третьої особи за боржника [7, с. 877]. Узагальнено можна навести наступні ознаки субсидіарної відповідальності, а саме: 1) ця відповідальність передбачена законом або договором; 2) має місце, коли у зобов'язанні беруть участь два боржники – основний і додатковий; 3) кредитор звертається до субсидіарного боржника тільки у разі, якщо основний боржник не зміг задовольнити його вимоги; 4) у разі задоволення вимог кредиторів субсидіарним боржником, останній набуває права регресної вимоги до основного боржника.

Субсидіарна відповідальність має певні особливості порівняно з відповідальністю у традиційному розумінні. Так, у науці підставою відповідальності одні науковці називають правопорушення [7, с. 877], а інші виділяють юридичні і фактичні підстави. При цьому юридичними підставами виступає той правовий документ, який характеризує певну поведінку суб'єкта господарювання як протиправну і передбачає за неї певну відповідальність (закон, договір), а фактичними підставами є життєві ситуації, які характеризуються законом або договором як неправомірні. Разом із тим субсидіарна відповідальність застосовується до додаткового боржника у тому разі, якщо кредитор не одержав від основного боржника задоволення повністю або частково. У зв'язку з цим у літературі обґрунтовується точка зору, що для притягнення до субсидіарної відповідальності не береться до уваги наявність протиправної поведінки субсидіарного боржника [15, с. 116]. При цьому деякі дослідники роблять висновок, що субсидіарна відповідальність настає для додаткового боржника у випадку недостатності майна в основного боржника, що встановлено у судовому порядку [18].

Виходячи з викладеного та на підставі аналізу чинного законодавства, яким регулюється субсидіарна відповідальність, можна зробити висновок, що іншою особливістю субсидіарної відповідальності, обумовленою її додатковим характером, виступає неврахування вини субсидіарного боржника при її покладанні.

Отже, відповідальність для субсидіарного боржника настає в силу закону або добровільно взятого обов'язку на підставі договору у разі вчинення основним боржником правопорушення і незадоволення вимог кредитора повністю або частково.

Законодавчим прикладом встановлення субсидіарної відповідальності для холдингової компанії виступали положення ст. 41 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (що втратив чинність) та ч. 2 ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства (нині чинний

та вводиться в дію 21 жовтня 2019 р.), згідно з якими ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства [19]. Холдингова компанія відповідно до ч. 6 ст. 126 ГК України несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства, якщо корпоративне підприємство через її дії або бездіяльність виявиться неплатоспроможним та визнається банкрутом. Разом із тим фахівці зазначають, що на практиці можливість застосування наведених положень суттєво обмежена. В якості аргументів звертається увага на те, що до субсидіарної відповідальності може притягатися акціонерне товариство, яке є холдинговою компанією у розумінні Закону про холдингові компанії. Другим аргументом виступає складність доведення вини холдингової компанії у банкрутстві корпоративного підприємства [20].

Крім цього, варто зазначити, що прикладів холдингових відносин де-факто, тобто коли між асоційованими підприємствами виникають відносини контролю-підпорядкування, при тому, що ці підприємства не підпадають під визначення холдингової компанії і корпоративних підприємств, досить багато, однак відповідальність таких контролюючих підприємств (фактично холдингових компаній) законодавством не передбачено.

З урахуванням наведеного А. Капітоненко робить невтішний висновок, що притягти до субсидіарної відповідальності будь-яке контролююче підприємство за зобов'язаннями залежних підприємств неможливо [20].

Враховуючи викладене, можна запропонувати покласти на холдингову компанію субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства у разі зловживання правом на управління ним. При цьому необхідно конкретизувати підстави та умови субсидіарної відповідальності холдингової компанії.

У науці усталеною є думка, що підставою господарсько-правової відповідальності є правопорушення. Така ж позиція закріплена у ст. 218 ГК України. Враховуючи вищевикладені особливості субсидіарної відповідальності можна робити висновок, що підставою притягнення холдингової

компанії до субсидіарної господарсько-правової відповідальності виступає правопорушення, вчинене корпоративним підприємством, зокрема, невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання. У свою чергу, умову господарсько-правової відповідальності холдингової компанії можна визначити з урахуванням того, що корпоративне підприємство формально має господарську самостійність, може брати на себе господарські зобов'язання без участі холдингової компанії. Відповідно, умовою для покладання на холдингову компанію відповідальності за зобов'язаннями корпоративного підприємства має виступати зловживання правом холдингової компанії на управління корпоративним підприємством. Наприклад, на виконання рішення холдингової компанії корпоративне підприємство взяло на себе зобов'язання, яке завідомо не могло бути виконане, чи порушило правила здійснення господарської діяльності. Іншим прикладом може бути ситуація, коли у ході виконання зобов'язання корпоративне підприємство під управлінням холдингової компанії вчинило дії або утрималося від дій, які призвели до порушення прав кредиторів.

При цьому потрібно ввести презумпцію субсидіарної відповідальності холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративного підприємства. Для звільнення від відповідальності, холдингова компанія має довести, що вона не давала вказівок корпоративному підприємству на прийняття ним зобов'язання або, що корпоративне підприємство мало можливість (у тому числі, достатньо майнових і грошових ресурсів) для виконання зобов'язання.

Для впровадження субсидіарної відповідальності холдингової компанії варто брати до уваги, що відповідно до вимог ст. 619 ЦК України субсидіарна відповідальність може бути передбачена договором або законом. Оскільки видається сумнівним, що холдингова компанія добровільно зголоситься нести субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства через закріплення відповідних положень у договорі, для захи-

сту прав та законних інтересів учасників господарських відносин, які взаємодіють з корпоративними підприємствами, і забезпечення господарського правопорядку у цих відносинах, субсидіарну відповідальність холдингової компанії потрібно закріпити у законодавстві, шляхом внесення відповідних доповнень до ГК України.

Для втілення викладених пропозицій потрібно внести зміни до ГК України, зокрема доповнити Кодекс положеннями наступного змісту: «Якщо корпоративне підприємство через рішення, дії або бездіяльність холдингової компанії допустить невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання або порушить правила здійснення господарської діяльності, то холдингова компанія несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства. Факт наявності холдингових відносин може встановлюватися у суді на вимогу кредитора корпоративного підприємства. Холдингова компанія має право заперечувати, що її рішення, дії або бездіяльність привели до визнання корпоративного підприємства банкрутом або порушення ним господарського зобов'язання чи правил здійснення господарської діяльності».

Висновки. Холдингова компанія та корпоративні підприємства несуть самостійну господарсько-правову відповідальність крім випадків, коли холдингова компанія несе солідарну або субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративних підприємств. При цьому холдингова компанія несе солідарну з корпоративними підприємствами відповідальність за зобов'язаннями останніх у випадках, передбачених законом або договором.

Підставами субсидіарної господарсько-правової відповідальності холдингової компанії запропоновано вважати: 1) невиконання або неналежне виконання корпоративним підприємством зобов'язання, порушення правил здійснення господарської діяльності; 2) неплатоспроможність та визнання банкрутом корпоративного підприємства. Умовою господарсько-правової відповідальності холдингової компанії за порушення корпоративного підприємства запропоновано визнати факт зловживання холдинговою компанією правом на управління господарською діяльністю корпоративного підприємства. При цьому запро-

поновано та обґрунтовано введення презумпції субсидіарної відповідальності холдингової компанії за порушення корпоративного підприємства, а це означає, що для звільнення від відповідальності холдингова компанія має довести, що її рішення, дії або бездіяльність не вплинули на визнання корпоративного підприємства банкрутом або порушення ним господарського зобов'язання чи правил здійснення господарської діяльності.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19–20, 21–22. Ст. 144.

2. Мамутов В.К., Овсиенко В.В., Юдин В.Я. *Предприятие и материальная ответственность*. Киев: Наук. думка, 1971. С. 26–27.

3. Бобкова А., Татькова З. До питання визначення господарсько-правової відповідальності. *Правничий часопис Донецького університету*. 2008. № 2 (20). С. 3–8. <https://doi.org/10.31558/2518-7953>

4. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. Москва: Юрид. лит., 1976. 215 с.

5. Уманців Ю. Холдингові механізми інтеграції підприємств. *Ринок цінних паперів України*. 2011. № 3–4. С. 23–33.

6. Белов В.А. Гражданско-правовое регулирование корпоративных отношений с участием гражданско-неправоспособных (не обладающих юридической личностью) организаций. URL: http://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65635b2ad79b5d43b88421316c27_0.htmlm.

7. *Хозяйственное право: учебник* / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. В. К. Мамутова. Киев: Юринком Интер, 2002. 912 с.

8. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. / за ред. В. С. Щербини. Київ: Юринком Интер, 2013. 528 с.

9. Цивільний кодекс України: офіц. текст зі змін. станом на 16 січ. 2012 р. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2012. 480 с.

10. Про акціонерні товариства: Закон України від 19 верес. 2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50. Ст. 384.

11. Шиткина И. С. Правовое регулирование экономической зависимости. Управление в группах компаний. Москва: Волтерс Клувер, 2008. 552 с.

12. Сулакшин С. С., Буянов Е. Э., Кулаков В. В. и др. Правовая модель холдинга для России. Москва: Научный эксперт, 2012. 280 с.

13. Григораш И. В. Зависимые юридические лица в гражданском праве: опыт сравнительно-правового исследования. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 184 с.

14. Шиткина И. С. Холдинги: правовой и управленческий аспекты. URL: <http://www.lawmix.ru/commlaw/1723>.

15. Бейцун І. В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 236 с.

16. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.

17. АМКУ наложил на «Фокстрот» крупный штраф. URL: http://economics.lb.ua/business/2011/11/11/123668_amku_nalozhil_fokstrot_krupni_u.htm.

18. Левандовські К. М. Поняття субсидіарної відповідальності та її правова природа. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1050/126/>.

19. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовт. 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 19. Ст. 74.

20. Капитоненко А. В ответе за тех, кому поручили. URL: http://www.asterslaw.com/upload/iblock/348/agk2_121.pdf.

References

1. *Gospodars'kyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 18, 19–20, 21–22. St. 144.

2. Mamutov V.K., Ovsienko V.V., Judin V.Ja. *Predpriatie i material'naja otvetstvennost'*. Kiev: Nauk. dumka, 1971. S. 26–27.

3. Bobkova A., Tat'kova Z. Do pytannja vyznachennja gospodars'ko-pravovoi' vidpovi-

dal'nosti. *Pravnychyj chasopys Donec'kogo universytetu*. 2008. № 2 (20). S. 3–8.

4. Bratus' S.N. Juridicheskaja otvetstvennost' i zakonnost'. Moskva: Jurid. lit., 1976. 215 s.

5. Umanciv Ju. Holdyngovi mehanizmy integracii' pidpryjemstv. *Rynok cinnyh paperiv Ukrainy*. 2011. № 3–4. S. 23–33.

6. Belov V.A. Grazhdansko-pravovoe regulirovanie korporativnyh otnoshenij s uchastiem grazhdansko-nepravosposobnyh (ne obladajuščih juridicheskoj lichnost'ju) organizacij. URL: http://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65635b2ad79b5d43b88421316c27_0.htmlm.

7. Hozjajstvennoe pravo: uchebnik / V.K. Mamutov, G.L. Znamenskij, K.S. Hahulin i dr.; pod red. V.K. Mamutova. Kiev: Jurinkom Inter, 2002. 912 s.

8. Aktual'ni problemy gospodars'kogo prava: navch. posib. / za red. V.S. Shherbyny. Kyi'v: Jurinkom Inter, 2013. 528 s.

9. Cyvil'nyj kodeks Ukrainy: ofic. tekst zi zmin. stanom na 16 sich. 2012 r. Kyi'v: Vydavnychyj dim «In Jure», 2012. 480 s.

10. Pro akcionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 19 veres. 2008 r. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy*. 2008. № 50. St. 384.

11. Shitkina I.S. Pravovoe regulirovanie jekonomicheskoy zavisimosti. Upravlenie v grup-

pah kompanij. Moskva: Volters Kluver, 2008. 552 s.

12. Sulakshin S.S., Bujanov E.Je., Kulakov V.V. i dr. Pravovaja model' holdinga dlja Rossii. Moskva: Nauchnyj jekspert, 2012. 280 s.

13. Grigorash I.V. Zavisimye juridicheskie lica v grazhdanskom prave: opyt sravnitel'no-pravovogo issledovanija. Moskva: Volters Kluver, 2007. 184 s.

14. Shitkina I.S. Holdingi: pravovoj i upravlencheskij aspekty. URL: <http://www.lawmix.ru/commlaw/1723>.

15. Bejcun I.V. Ob'jednannja jurydychnyh osib v cyvil'nomu pravi: porivnjal'no-pravovyj analiz: dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.03. Kyi'v, 2006. 236 s.

16. Lukach I.V. Pravove stanovyshe holdyngovyh kompanij: monografija. Kyi'v: Jurinkom Inter, 2008. 240 s.

17. AMKU nalozhil na «Fokstrot» krupnij shtraf. URL: http://economics.lb.ua/business/2011/11/11/123668_amku_nalozhil_fokstrot_krupnij.htm.

18. Levandovs'ki K.M. Ponjattja subsydiarnoi' vidpovidal'nosti ta i'i' pravova pryroda. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1050/126/>.

19. Kodeks Ukrainy z procedur bankrutstva: Zakon Ukrainy vid 18 zhovt. 2018 r. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy*. 2018. № 19. St. 74.

20. Kapitonenko A. V otvete za teh, komu poruchili. URL: http://www.asterslaw.com/upload/iblock/348/agk2_121.pdf.

ECONOMIC AND LEGAL RESPONSIBILITY OF HOLDING PARTICIPANTS

PJSC «Universities Interregional Academy of Personnel Management»

Fromentovskaya str., 2, 02000, Kyiv, Ukraine

E-mail: nataly512@ ukr.net

Purpose: to investigate the grounds and conditions for applying the economic and legal liability of the holding members and to develop proposals for legislative regulation of this liability. **Results:** it is established that the holding company and corporate enterprises bear separate economic and legal liability, except when the holding company bears joint and several liability for the obligations of the corporate enterprises. It is proposed and justified that the holding company assumes a subsidiary liability for a breach of a corporate entity, which means that to discharge the holding company must prove that its decisions, actions or omissions did not affect the recognition of the corporate enterprise by bankruptcy or breach of its economic obligation or rules of economic activity. **Discussion:** in the doctrine of commercial law, economic and legal liability has been sufficiently developed. In the modern adapted to market relations, its definition of economic and legal responsibility can be represented as suffering (bearing) voluntarily or compulsorily by participants of economic relations adverse economic consequences stipulated by economic legislation, agreements, local regulations of economic entities, for their committed offense. **Conclusions:** the holding company and the corporate enterprises bear sole economic and legal liability, except when the holding company bears joint and several liability for the corporate enterprises' obligations. The holding company shall be jointly and severally liable with the corporate enterprises for the obligations of the latter in the cases provided for by law or contract.

The grounds for subsidiary economic and legal liability of a holding company are proposed to be considered as: 1) non-fulfillment or improper fulfillment of obligations by a corporate enterprise, violation of rules for conducting business activities; 2) insolvency and bankruptcy of a corporate enterprise. The condition of economic and legal liability of a holding company for violation of a corporate enterprise is offered to recognize the fact of abuse of a holding company by the right to manage the economic activity of a corporate enterprise. This proposes and substantiates the presumption of subsidiary liability of a holding company for breach of a corporate enterprise, which means that to discharge the holding company must prove that its decisions, actions or omissions did not affect the recognition of the corporate enterprise by bankruptcy or breach of its economic obligations or the rules of doing business.

Keywords: holding; holding company; corporate enterprise; liability; joint and several liability; subsidiary liability; legal regulation.